โอ้โห ! นี่หรือคือปรสิตที่พบในแหล่งน้ำ

รศ.พญ.ดาราวรรณ วนะชิวนาวิน
ภาควิชาปรสิตวิทยา
Faculty of Medicine Siriraj Hospital
คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

โรคที่ติดต่อผ่านทางน้ำดื่มน้ำใช้ในแต่ละปีทำให้เกิดการเจ็บป่วยจำนวนมาก นั่นเพราะเกิดการปนเปื้อนของเชื้อโรคไม่ว่าจะเป็นแบคทีเรีย ไวรัส และเชื้อปรสิต โดยเฉพาะโปรโตซัวซึ่งเป็นปรสิตเซลล์เดียว โปรโตซัวหลายชนิดสามารถติดต่อผ่านทางน้ำได้ ทั้งนี้ปรสิตระยะติดต่อจะมีความทนทานได้ดีต่อสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม กระบวนการทำน้ำประปานั้นสามารถฆ่าเชื้อแบคทีเรียและไวรัสด้วยคลอรีน สำหรับเชื้อปรสิตต้องใช้คลอรีนที่มีความเข้มข้นสูงกว่ามาก เชื้อปรสิตเหล่านี้ตายได้ง่ายที่อุณหภูมิสูงกว่า 60 องศาเซลเซียส ดังนั้นวิธีการต้มน้ำให้เดือดสำหรับดื่มภายในบ้าน จึงเป็นวิธีที่ง่ายและราคาถูก

โปรโตซัวที่ติดต่อผ่านทางน้ำที่พบบ่อย ได้แก่

1. Entamoeba histolytica **หรือเชื้อบิดชนิดมีตัว**

เชื้อบิดชนิดมีตัวนี้อาศัยในลำไส้ใหญ่ (เชื้อบิดชนิดไม่มีตัวเป็นเชื้อแบคทีเรีย) ทำให้เกิด “โรคบิดอะมีบาในลำไส้” หรือ “โรคบิดมีตัว” ในระยะเฉียบพลันผู้ป่วยจะมีอาการปวดท้อง ปวดเบ่ง ถ่ายอุจจาระเหลวมีมูกปนเลือดและกลิ่นเหม็นเน่า บางครั้งเชื้อบิดอาจทำให้เกิดโรคบิดอะมีบานอกลำไส้ที่อวัยวะต่าง ๆ เชื้อบิดอาจทำลายผนังลำไส้ทำให้เกิดการอักเสบในช่องท้องได้ด้วย เช่น ตับ ปอด สมอง เป็นต้น

<u>การติดต่อ</u> โดยการรับประทานอาหารหรือดื่มน้ำที่มีซีสต์ระยะติดต่อปนเปื้อน ซึ่งเชื้อระยะซีสต์นี้ไม่ถูกทำลายด้วยกระบวนการทำน้ำประปา

<u>การป้องกัน</u> การรับประทานอาหารที่ปรุงสุกและสะอาด ดื่มน้ำที่กรองแล้วหรือต้มให้เดือดจะช่วยป้องกันการติดเชื้อได้ ถ่ายอุจจาระให้ถูกสุขลักษณะ กำจัดอุจจาระตามหลักสุขาภิบาล และการรักษาสุขอนามัยส่วนบุคคลที่ดี

2. Giardia lamblia

ปรสิตชนิดนี้อาศัยที่ลำไส้เล็ก ก่อให้เกิดโรคอุจจาระร่วง ผู้ป่วยจะมีอาการท้องเสีย ถ่ายอุจจาระเป็นน้ำ ปวดท้อง ท้องอืด แน่นท้อง เบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน และในระยะเรื้อรังผู้ป่วยจะมีอาการท้องเสียเรื้อรัง ถ่ายเหลวเป็นน้ำ มีไขมันปนมูก

<u>การติดต่อ</u> โดยการรับประทานอาหารหรือดื่มน้ำที่มีซีสต์ระยะติดต่อปนเปื้อน เชื้อระยะซีสต์ไม่ถูกทำลายด้วยกระบวนการการทำน้ำประปา

<u>การป้องกัน</u> การรับประทาน อาหารที่ปรุงสุกและสะอาด ดื่มน้ำที่กรองแล้วหรือต้มให้เดือดจะช่วยป้องกันการติดเชื้อได้ รวมทั้งถ่ายอุจจาระให้ถูกสุขลักษณะ กำจัดอุจจาระตามหลักสุขาภิบาล

3. Cryptosporidium hominis

ปรสิตชนิดนี้เป็นโปรโตซัวอาศัยที่ลำไส้ เชื้อระยะ oocyst มีรูปร่างกลม ผนังหนา ภายในประกอบด้วยเซลล์รูปร่างคล้ายพระจันทร์เสี้ยว จำนวน 4 เซลล์

<u>การติดต่อ</u> เชื้อเข้าสู่ร่างกายโดยการดื่มน้ำหรือรับประทานอาหารที่มีเชื้อระยะ oocyst ปนเปื้อน ทำให้เกิดโรคอุจจาระร่วงเป็นน้ำ การติดเชื้อในผู้ที่มีภูมิคุ้มกันปกติอาการท้องเสียจะหายได้เอง ส่วนการติดเชื้อในผู้ที่มีภูมิคุ้มกันบกพร่องจะทำให้เกิดโรคอุจจาระร่วงเรื้อรังร่วมกับอาการคลื่นไส้ อาเจียน เบื่ออาหาร และน้ำหนักลดอย่างมาก

<u>การป้องกัน</u> ควรดื่มน้ำที่ต้มเดือดหรือผ่านการกรองแล้ว และรับประทานอาหารที่สุกและสะอาด

4. Naegleria fowleri

ปรสิตชนิดนี้เป็นโปรโตซัวที่ดำรงชีวิตเป็นอิสระอาศัยตามดิน โคลนเลน และแหล่งน้ำ ยกเว้นน้ำกร่อยและน้ำทะเล ปรสิตเข้าสู่ร่างกายโดยการสำลักน้ำเข้าทางจมูก ก่อให้เกิดโรคสมองและเยื่อหุ้มสมองอักเสบ ผู้ที่เป็นโรคนี้มักมีสุขภาพแข็งแรง และมักมีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น การว่ายน้ำ เล่นกีฬาทางน้ำ เป็นต้น ผู้ป่วยมีประวัติการสำลักน้ำทางจมูกก่อนเกิดอาการ 3-7 วัน คัดจมูก เจ็บคอ การได้กลิ่นเสียไป ปวดศีรษะอย่างรุนแรง มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน คอแข็ง หลังแข็ง สับสน ชัก ไม่รู้สึกตัว และมักเสียชีวิตภายใน 1 สัปดาห์

<u>การติดต่อ</u> ปรสิตเข้าสู่ร่างกายโดยการสำลักน้ำทางจมูก

<u>การป้องกัน</u> โดยหลีกเลี่ยงการว่ายน้ำหรือเล่นน้ำในแหล่งน้ำขัง หรือน้ำจากโรงงานอุตสาหกรรม และระวังการสำลักน้ำ

5. Acanthamoeba spp

ปรสิตชนิดนี้เป็นโปรโตซัวที่ดำรงชีวิตเป็นอิสระในธรรมชาติตามแหล่งน้ำ ดิน โคลนเลน น้ำกร่อยและน้ำทะเล เชื้อโปรโตซัวนี้เคลื่อนที่ช้าๆ ด้วยเท้าเทียมที่มีลักษณะคล้ายหนาม ในสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมจะเปลี่ยนรูปร่างเป็นระยะซีสต์ที่มีรูปร่างค่อนข้างกลมและผนังหนา การติดเชื้อที่ตามักจะพบในผู้ที่ใส่คอนแทคเลนส์ ทำให้เกิดแผลที่กระจกตา ตาแดง เคืองตา ตามัว กลัวแสง และปวดตาอย่างมาก การติดเชื้อที่สมอง ทำให้เกิดโรคสมองและเยื่อหุ้มสมองอักเสบ มักพบในผู้ที่มีภูมิคุ้มกันบกพร่อง ผู้ป่วยจะมีอาการ

คล้ายอาการของโรคฝีหรือเนื้องอกในสมอง เช่น อาการแขนหรือขาอ่อนแรง เป็นต้น

<u>การติดต่อ</u> ปรสิตเข้าสู่ร่างกายทางแผลที่กระจกตาหรือที่ผิวหนัง และการหายใจ เชื้อที่เข้าสู่กระแสเลือดจะทำให้เกิดการติดเชื้อที่อวัยวะอื่นๆ เช่น สมอง กระดูก เป็นต้น

<u>การป้องกัน</u> ผู้ใส่คอนแทคเลนส์ควรทำความสะอาดคอนแทคเลนส์ด้วยน้ำยาที่ผ่านการฆ่าเชื้อโรคแล้ว และไม่ควรใส่คอนแทคเลนส์ในขณะว่ายน้ำหรือใส่ขณะนอนหลับ

สรุป

ปรสิตที่พบในแหล่งน้ำ แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ โปรโตซัวที่ก่อโรคในระบบทางเดินอาหาร และโปรโตซัวที่อาศัยเป็นอิสระในธรรมชาติแต่สามารถก่อโรคในคนได้ การป้องกันการติดต่อจากปรสิตที่อาศัยในลำไส้ ทำได้โดยการรับประทานอาหารที่ปรุงสุกและสะอาด หรือดื่มน้ำที่ต้มเดือดหรือผ่านการกรอง ส่วนการป้องกันการติดต่อจากปรสิตที่ดำรงชีวิตเป็นอิสระในธรรมชาติ สามารถทำได้โดยการระวังการสำลักน้ำทางจมูก ผู้ที่มีแผลที่ผิวหนังไม่ควรเดินลุยในแหล่งน้ำขัง และผู้ที่ใส่คอนแทคเลนส์ควรใช้น้ำยาที่ผ่านการฆ่าเชื้อแล้วในการทำความสะอาดคอนแทคเลนส์ค่ะ